

بسم الله الرحمن الرحيم

دوره هنر همسر داری در قرآن کریم
(خانواده در قرآن ۲)

جلسه پنجم

مدرس دوره: دکتر سجاد مهدی زاده

مبانی قرآنی و اخلاقی در جایگاه محبت و پیوند خانوادگی در منظومه دینی:

تحلیل جامع سوره روم و سیره نبوی (جلسه پنجم)

چکیده

این نوشتار به بررسی ابعاد مختلف جایگاه خانواده در نظام فکری اسلام با تمرکز بر محوریت «محبت» و «مودت» می‌پردازد. برخلاف برخی سوءبرداشت‌ها، محبت به خانواده نه تنها در تضاد با محبت الهی نیست، بلکه تابعی مستقیم از درجه ایمان فرد محسوب می‌شود. دین اسلام نه به عنوان یک امر مجزا از زندگی، بلکه به عنوان عاملی برای ارتقای کیفیت زیست روزمره و تقویت پیوندهای عاطفی عمل می‌کند. در این چارچوب، رفتارهای طبیعی و غریزی مانند ابراز علاقه به همسر و فرزندان، دارای ارزش عبادی بوده و موجب تقرب به خداوند می‌گردد. با این حال، مرز میان محبت ممدوح و مذموم در آنجاست که علایق خانوادگی مانع از انجام تکالیف شرعی یا سوق دادن فرد به سمت محرّمات شود.

۱. تحلیل مفاهیم «فتنه» و «عداوت» در روابط خانوادگی

در منابع وحیانی (آیات ۱۴ و ۱۵ سوره تغابن)، تعبیری همچون «عدو» (دشمن) و «فتنه» در مورد همسران و فرزندان به کار رفته است که نیازمند تبیین دقیق است:

- **مفهوم فتنه:** فتنه در ادبیات دینی لزوماً به معنای امری منفی و شرورانه نیست، بلکه به معنای «آزمون و ابزار آزمایش» است. اموال و اولاد بستری برای سنجش اولویتهای انسان هستند.

- **هشدار نسبت به عداوت:** توصیف برخی اعضای خانواده به عنوان دشمن، هشدار است برای پیشگیری از نفوذ رفتارهایی که انسان را از مسیر حق دور می‌کند، نه دستوری برای دوری گزیدن از اصل خانواده.
- **توصیه به گذشت:** حتی در صورت بروز رفتارهای تقابل‌آمیز از سوی خانواده، متن صریح قرآن بر عفو، صفح (چشم‌پوشی) و غفران تأکید دارد.

۲. پیوند ناگسستنی دین‌داری و محبت (حب)

بر اساس روایات معصومین (ع)، اساس و جوهره دین چیزی جز محبت نیست («هل الدین الا الحب»). این اصل در محیط خانواده به شکل ویژه‌ای تجلی می‌یابد:

- **سه دیدگاه در مورد نسبت محبت به خانواده و خدا:**
 ۱. **دیدگاه رقیب:** محبت خانواده رقیب محبت خداست و باید به حداقل برسد (نفی شده).
 ۲. **دیدگاه موازی:** محبت به خدا و خانواده دو مسیر جداگانه هستند که باید در کنار هم حفظ شوند (نفی شده).
 ۳. **دیدگاه طولی و متداخل:** محبت به خانواده در طول محبت خدا و بخشی از روند تکامل ایمانی است (دیدگاه برتر).
- **رابطه ایمان و عشق به همسر:** روایات صراحتاً بیان می‌دارند که با افزایش ایمان بنده، میزان محبت او به همسرش نیز افزایش می‌یابد («کلما ازداد العبد ایماناً، ازداد حباً للنساء»). این محبت شامل همسر و محارم شده و از اخلاق انبیاء شمرده شده است.

۳. مدیریت عواطف و تربیت در نظام خانواده

در تبیین رفتارهای تربیتی، مرز باریکی میان «محبت واقعی» و «تخلیه هیجانات شخصی» وجود دارد:

- **قاعده «لا ادب مع الغضب»:** تنبیه یا سخت‌گیری نسبت به فرزند تنها زمانی ارزش تربیتی دارد که از سر محبت و عقلانیت باشد.
- **نقد رفتارهای خودمحورانه:** بسیاری از سخت‌گیری‌های والدین نه برای اصلاح فرزند، بلکه برای «تشفی خاطر» (آرام کردن خشم خود) یا حفظ آبرو و اعتبار شخصی است. اگر تنبیهی منجر به آسیب جسمی یا تحقیر شود، نشان‌دهنده خروج از دایره محبت الهی و ورود به حیطة خودخواهی است.
- **محبت به مثابه تقویت‌کننده ایمان:** هر رفتاری که رنگ دلسوزی و محبت داشته باشد، روح ایمان را در فرد تقویت می‌کند.

۴. مرز میان محبت ممدوح و مذموم

محبت به خانواده تنها زمانی مورد مذمت قرار می‌گیرد که فرد را از «روح ایمان» دور کند. مصادیق این انحراف عبارتند از:

- دست کشیدن از واجبات شرعی به دلیل خواسته‌های همسر.
- بی‌مهری به خانواده پدری یا قطع رحم تحت فشار شریک زندگی.
- روی آوردن به کسب مال حرام برای تأمین خواسته‌های فرزندان.
- انجام رفتارهای خلاف شرع و قانون به واسطه فشارهای خانوادگی.

۵. قداست رفتارهای طبیعی و زندگی روزمره

یکی از ویژگی‌های برجسته نگاه دینی، ارزش‌گذاری بر رفتارهای ساده و غریزی است:

- **ثواب در امور غریزی:** خدای متعال برای رفتارهای طبیعی مانند بوسیدن فرزند یا ابراز علاقه میان زوجین، اجر و ثواب قرار داده است.
- **حمایت از زندگی طبیعی:** دین برای ارتقای همین زندگی روزمره آمده است. مؤمن کسی است که از دنیا بهترین بهره را می‌برد تا به صلاح واقعی برسد.
- **تقرب از طریق پیوند عاطفی:** رفتارهایی مانند در آغوش گرفتن، بوسیدن و حتی روابط زناشویی، در روایات به عنوان امور «مقرب» (نزدیک‌کننده به خدا) توصیف شده‌اند.

۶. نتیجه‌گیری

معیار نهایی برای سنجش کمال فرد در نظام اسلامی، نحوه تعامل او با نهاد خانواده است. طبق کلام نبوی، «بهترین شما کسی است که برای خانواده‌اش بهترین باشد» (خیرکم خیرکم لاهله) بنابراین، سرمایه‌گذاری عاطفی و کلامی در خانواده، نه یک امر حاشیه‌ای، بلکه یک مجاهدت دینی است که منجر به جلب محبت الهی و انتظام جامعه می‌گردد.